

recenzije - *recensiones*

Adalbert REBIĆ, *Jeruzalem 3000 godina*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 1998., 191 str.

Početkom 1998. godine izdala je renomirana izdavačka kuća Kršćanska sadašnjost iz Zagreba knjigu pod gornjim naslovom. Autor djela prof dr. Adalbert Rebić, osim što je nositelj katedre Sv. pisma Starog zavjeta na Katoličkom bogoslovnom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu, ujedno je i direktor Kršćanske sadašnjosti, a za domovinskog rata se okušao i kao ministar u Vladi Republike Hrvatske.

Nakon što je u predgovoru objasnio povod i način nastanka knjige (Podlistak nedjeljnog *Vjesnika*, *hrvatskog političkog dnevnika*, prilikom 3000. obljetnice grada Jeruzalema), autor u uvodu kratko predstavlja značenje grada Jeruzalema s religioznog, kulturnog i civilizacijskog aspekta. Uz nekoliko natuknica o počecima grada govori o zemljopisnom smještaju, etimologiji i prastanovnicima grada. Više pažnje, s pravom, posvjećuje Davidovom osvajanju grada i njegovom izboru za nacionalno i vjersko središte izraelskog kraljevstva, kao i povijesti izgradnje Hrama koju je poduzeo Salomon. Raspadom Salomonova kraljevstva na Judeju i Izrael, Jeruzalem ostaje glavni vjerski i nacionalni centar Juga. Do babilonskog sužanjstva obrađuje se Jeruzalem za vladavine Uzije, Ezekije, Manašea, Joahaza, Jojakima i Jojakina za vrijeme či-

je vladavine su Jeruzalemci odvedeni u sužanjstvo. Četvrto poglavlje knjige posvećeno je tragičnim događajima Nabukodonozorova rušenja grada i odvođenju naroda u Babilonsko sužanjstvo. Ukratko se spominje prorok Ezekijel, Deutero- i Tritiozajja, Sefanija, kao proroci koji čeznu za povratkom naroda u Jeruzalem koji je uslijedio ediktom Perzijskog kralja Kira, najprije pod vodstvom Šešbasarovima (539.), a onda i Zerobabelovim 521. pr. Kr.

Stranice koje slijede Rebić posvećuje obnovi Hrama i grada (Ezra i Nehemija), ali i novim problemima koje Jeruzalem sustižu dolaskom Aleksandra Velikoga te vladnjem Ptolomejevića i Seleukovića. S posebnom pažnjom se prilazi predstavljanju »domovinskog rata za neovisnost Judeje (166.–165. pr. Kr.)«, odnosno makebejskom ustanku i Jeruzalemu za vrijeme hazmonejske vlasti, sve do dolaska Rimljana (V. poglavlje).

Postavljanjem Heroda Velikog za kralja Judeje, za Jeruzalem – bar što se graditeljskih pothvata tiče – dolazi zlatno doba. Obnavlja se, odnosno izgrađuje Hram na gotovo dvostrukoj površini od dotadašnje, grade se veličanstvene palače, domovi, izvan Jeruzalema potpuno novi gradovi, ... Ne odgojivši i ne pripremvši pravog nasljednika, kraljevstvo je nakon Herodove smrti podijeljeno između njegovih sinova, i tako upalo u nove teškoće.

Dionici tog, još jednog zlog vremena, bili su i stanovnici Jeruzalema.

Autor knjige poseban interes pokazuje za Jeruzalem za višestrukog Isusovog boravka u njemu. Pod naslovom »Isus Nazarećanin u Jeruzalemu« obrađuju se najvažniji događaji i mjesta vezana uz velike događaje povijesti spasenja, osobito muke, smrti i uskrsnuća Kristova. Prva kršćanska zajednica je započela svoj život u Jeruzalemu (Duhovi). Tu je stasala (Stjepanova smrt), iz Jeruzalema se proširila po svim krajevima rimskog carstva. Grad se širio još za vrijeme vladavine Herodovog unuka Heroda Agripe, a poslije njegove smrti (44. po Kr.), našao se opet pod izravnom rimskom vlašću. Otpor protiv Rimljana dostiže svoj vrhunac u židovsko-rimskom ratu (66. – 70. god. po Kr.), a isti završava tragično i po Jeruzalem: spaljen, srušen, opljačkan Hram i grad. Tek će car Hadrijan (130. god.) na ruševinama Jeruzalema sagraditi poganski grad kojega će prozvati Aelia Capitolina. Toj problematici posvećeno je cijelo VIII. poglavlje knjige. Kipovi i hramovi poganskih bogova rasuti posvuda, pa i po najsvetijim židovskim i kršćanskim mjestima, bili su najvjerojatnije uzrok drugog židovskog ustanka (143.–145. god.).

Bolja vremena za Jeruzalem nastupaju za rimskog cara Konstantina koji daje slobodu kršćanima. U njemu se grade crkve, samostani, kapele, bazilike; Jeruzalem postaje hodočasnički cilj. Do 7. st. (bizantinsko razdoblje) grad prosperira u svakom pogledu. Velika nesreća zadesila je grad prodorom i pljačkama Perzijanaca (590.–628.), a nedugo zatim raznih arapskih muslimanskih plemena koji će gradom vladati oko 450. godina, sve do dolaska križara. Jeruzalem postaje za muslimane poslije Meke i Medine najsvetiji grad, i ubraja se među gradove koje svaki musliman tijekom života treba posjetiti.

Osvajanje grada sa strane križara (1099. god.), te pad Latinskog kraljevstva i Saladinov ulazak u Jeruzalem (1187.) mnogi kršćani, muslimani, pa i židovi platili su životom. Od kršćanskog, Jeruzalem zadobiva muslimanski izgled koji se još više učvršćuje za vrijeme dok gradom vladaju Mamluci (1250. – 1517.). Za Otomanskog razdoblja (1517.–1917.) početni zamah obnovi grada dao je Sulejman Veličanstveni. Devetnaesto stoljeće je bilo presudno za povratak židova i kršćana u Jeruzalem gdje se izgrađuju nove židovske četvrti, ali i kršćanske crkve, samostani, hospiciji, učilišta. Britanci su 1917. osvojili Palestinu, a Jeruzalemu povjerili ulogu glavnog grada. Za njihova protektorata (1920. – 1948.) grad se širio, izgrađivao i dobivao današnji oblik, dok je istovremeno između dvije najveće etničke i vjerske skupine, Židova i Arapa, napetost sve više rasla. Nakon židovsko-arapskog rata (1948.) grad je bio podijeljen na dva dijela: stari grad pod vlašću kraljevine Jordan, i novi Jeruzalem koji je potpao pod novoosnovanu državu Izrael. U šestodnevnom ratu (1967.) grad je ponovno ujedinjen.

Djelo »JERUZALEM 3000« koje sam ukratko prikazao ima monografsku vrijednost i prvi je opsežniji prikaz povijesti grada Jeruzalema na hrvatskom jeziku. Na naše tržište bez sumnje stiže u pravi trenutak, jer dok Jeruzalem slavi 3000. godina, suvremena država Izrael svoju 50. obljetnicu, dotle Hrvatska s Izraelom izmjenjuje veleposlanike.

Dugogodišnji profesor biblijskih znanosti i orijentalnih jezika na Katoličkom bogoslovnom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu, dr. Adalbert Rebić, znalčki i stručno, ali istovremeno vrlo jednostavnim i svakome razumljivim jezikom, vodi čitatelja kroz trotisućljetnu povijest svetog grada Jeruzalema. Burna povijest obilje-

žena i vrlo čestom smjenom političkih vlasti, prikazana je gotovo u žanru povijesnog romana koji se čita na dušak. Obilje fotografija u boji i crno-bijeloj tehnici, kao i mnogobrojne karte, planovi i makete omogućuju čitatelju da lakše i s većim zanimanjem pročita ovu knjigu. Nakon čitanja, vlasnik ove knjige djelo će zasigurno smjestiti među priručnike, jer će za njom još često puta posegnuti.

Knjiga »JERUZALEM 3000 godina«, rekao bih da spada u obvezatnu literaturu ne samo studenata teologije, nego i svakog katehete i pastoralnog djelatnika. Za njom će također posegnuti svaki židov, kršćanin i musliman koji je iz vjerskih motiva vezan uz grad, ali i svaki čovjek koji želi obogatiti svoju ne samo religijsku, nego i opću kulturu. Tko s razumijevanjem i pažnjom pročita ovu knjigu o prošlosti Jeruzalema, shvatit će bolje sadašnjost, današnje probleme, ne samo grada Jeruzalema, nego i cijelog bliskoistočnog podneblja.

Ivan Šporčić

Thomas PRÜGL, *Die Ekklesiologie Heinrich Kalteisens OP in der Auseinandersetzung mit dem Baseler Konziliarismus. Mit einem Textanhang.* (=Veröffentlichungen des Grabmann-Institutes zur Erforschung der mittelalterlichen Theologie und Philosophie; N.F., 40) Paderborn 1995., XXXVIII/401 str.

Objavlivanjem dekreta »Haec sancta« i »Frequens« na crkvenom saboru u Konstanzu (1414.–1418.) svi naredni (opći) crkveni sabori stavljeni su na izvjestan način pod pritisak – ne samo da se redovito

održavaju nego su isto tako *morali* barem nastaviti započete reforme. Tako su se sa svakim novim koncilom povezivale nade u reformu Crkve, te je riječ koncil postala riječju koja nadražuje (ne samo kritičare unutar Crkve) nego i čarobna riječ, kao da će s koncilom biti sve riješeno.

No, kasnije je diskusija – posebice na Bazelskom saboru (1431.–1437.) – sve više išla u pravcu rasprave oko superiornosti u Crkvi između pape i koncila. Ista doživljava svoju vruću fazu kada je papa Eugen IV. isprovocirao otvoreno odmjeravanje snaga s Bazelskim koncilom posebice premještanjem istoga u Ferraru odnosno u Firenzu. Kao što je poznato papinstvo je iz te rasprave izišlo kao pobjednik, ne samo na uštrb neefikasne crkvene unije s Pravoslavljem. Nakon toga je uslijedila faza restauracije njegove monarhijske pozicije, s novim dugoročnim posljedicama.

Naknadne diskusije kao i istraživanja ovog burnog vremena Crkve nisu se ograničavala samo na refleksije o pojedinim dekretima ili o samom Bazelskom koncilu kao takvom, nego su teološki naglasci išli sve više u smjeru diskusije o ekleziologiji, a koncil u Bazelu predstavlja zasigurno prekretnicu teorije o Crkvi u kasnom Srednjem vijeku.

U svakom slučaju čini se da i o razvoju znanstvene recepcije djela pojedinog teologa bitnu ulogu igra i izvjesni crkveno(društveno)-politički *image* autora. Primjerice u svezi s pitanjem odnosa pape i koncila sredinom 14. stoljeća, djelo dominikanca Juana de Torquemada ili ono Nikole Kuzanskog, istraživale su generacije crkvenih povjesničara, teologa i dr., dočim njihovi suvremenici, koji su aktivno bili uključeni u spomenute diskusije i ostavili ništa manje teološki zanimljiv i opsežan spisateljski opus stoljećima nisu doživjeli gotovo ni spomena u znan-